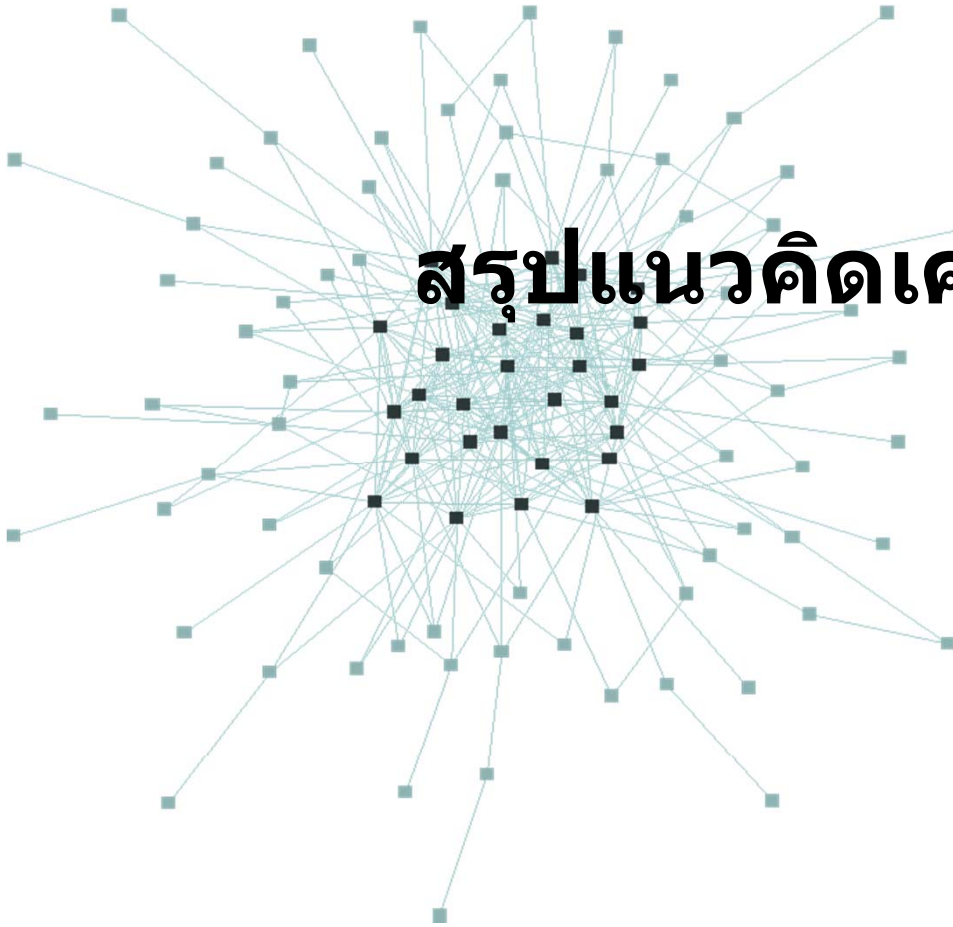

สรุปแนวคิดเครือข่ายเพื่อการประยุกต์ใช้ ในการพัฒนาเกษตรกร

ดร.อาทิตยา พองพรหม
นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการพิเศษ

สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

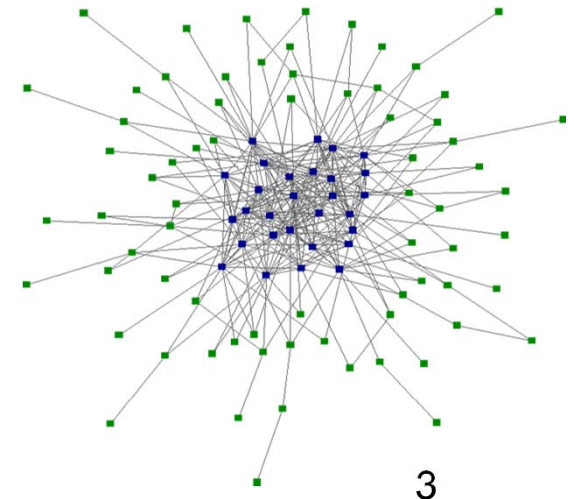
เมษายน 2562

หัวข้อนำเสนอ

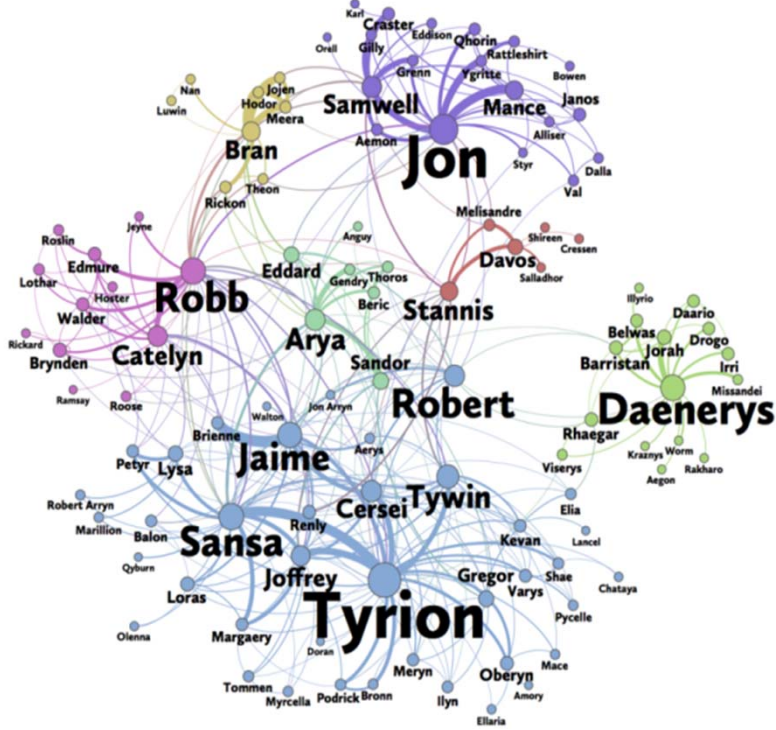
- ทฤษฎีและแนวคิดพื้นฐานของการเกิดเครือข่าย
- เครือข่ายคืออะไร
- พื้นฐานสำคัญของเครือข่าย
- สรุปลักษณะเด่นของแนวคิดเครือข่ายเพื่อการประยุกต์ใช้
- รูปแบบความสัมพันธ์ของเครือข่าย
- ความสำคัญของจุดเชื่อมต่อภายในและภายนอกเครือข่าย
- รูปแบบโครงสร้างเครือข่ายแบ่งตามรูปแบบการสื่อสาร
- ประเภทของเครือข่ายในงานพัฒนา
- ลักษณะเครือข่าย และบทบาทนักพัฒนาเครือข่าย
- ประโยชน์ของเครือข่าย
- กระบวนการพัฒนาเครือข่าย
- องค์ประกอบสำคัญขององค์กรเครือข่ายที่ดี
- ข้อควรคำนึงถึงในการใช้เครือข่ายเพื่อทำงานชุมชน

ทฤษฎีและแนวคิดพื้นฐานของการเกิดเครือข่าย

- ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory)
 - การแลกเปลี่ยนเป็นพื้นฐานของความสัมพันธ์ และมีความสัมพันธ์เป็นพื้นฐาน
 - การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์: ความรู้ ข้อมูล ปัจจัยการผลิต วัตถุดิบ แรงงาน ฯลฯ
- แนวคิดการประสานพลัง (Synergy)
 - $1+1$ ได้มากกว่า 2
 - การรวมพลังกันนำไปสู่ผลที่มีค่าทวีคูณ
 - การทำงานแบบประสานพลังเกิดประโยชน์มากกว่าทำงานแบบโดดเดี่ยว
- แนวคิดการติดต่อสื่อสาร (Communication)
 - ถ้าไม่มีการสื่อสารเครือข่ายไม่เกิด
 - การสื่อสารทำให้เกิดและรักษาความสัมพันธ์

เครือข่ายคืออะไร

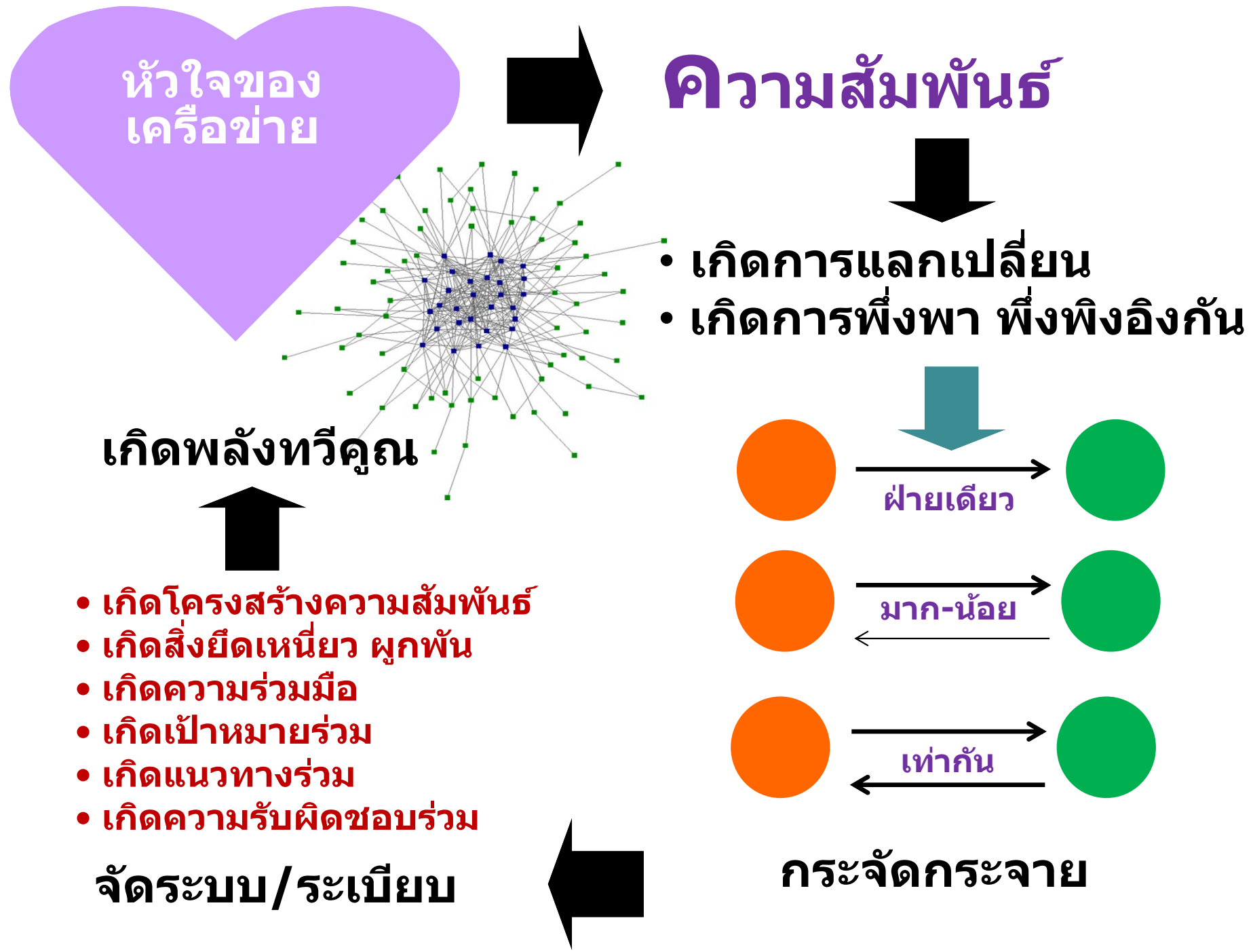
“เครือข่าย” คือ

การรวมกันของบุคคล กลุ่ม หรือ องค์กร
ที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูล
ระหว่างกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกัน ใน
ลักษณะที่บุคคล หรือ องค์กรสมาชิก
ยังคงมีความเป็นอิสระในการดำเนิน
กิจกรรมของตน

การรวมกันเป็นเครือข่าย เป็นการนำพลัง
หรือศักยภาพของสมาชิกรวมกัน เพื่อ
เพิ่มขีดความสามารถจนเพียงพอที่จะ
ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้ประสบ
ความสำเร็จ ในลักษณะการ**เพิ่มพลัง**
ทางปัญญา นำไปสู่การเกิดพลังในการ
ทำงาน และอำนาจในการต่อรองให้บรรลุ
ตามเป้าหมายของเครือข่าย

พื้นฐานสำคัญของเครือข่าย

สรุปลักษณะเด่นของแนวคิดเครือข่าย เพื่อการประยุกต์ใช้ในงานพัฒนาชุมชน

- ความสัมพันธ์ และเชื่อมโยง
- แลกเปลี่ยน เรียนรู้
- ช่วยเหลือพึ่งพา
- ความสัมพันธ์สร้างพลังและอำนาจต่อรอง

มิติความสัมพันธ์

มิติการประสาน ความร่วมมือ

- ความร่วมมือ สู่เป้าหมายร่วม
- เปิดรับซึ่งกันและกัน
- มีข้อตกลงร่วมกัน
- ระดมทรัพยากร ความรู้

มิติกระบวนการ

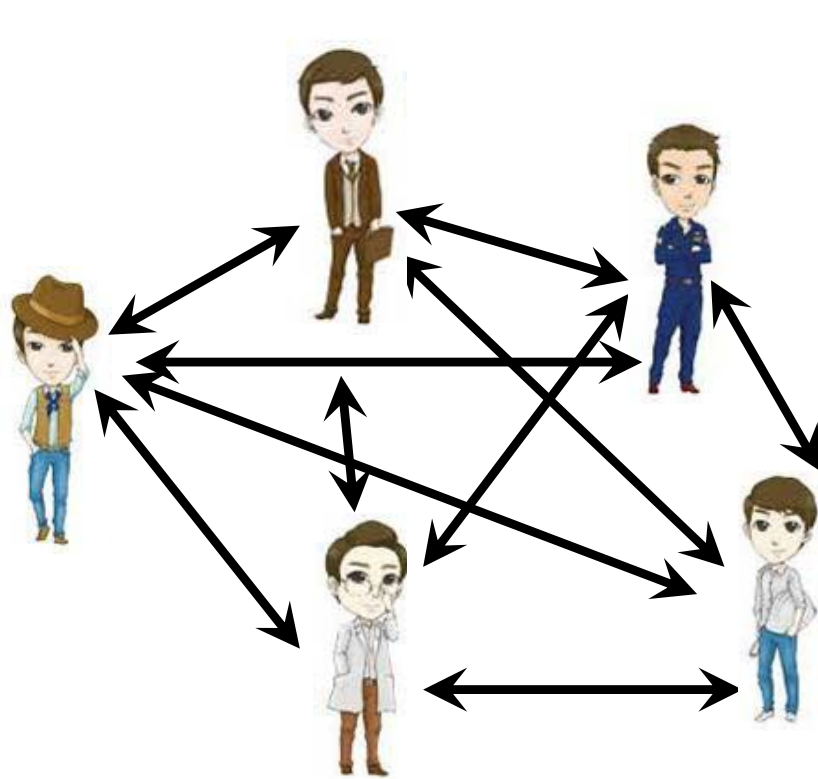
- ขยายแนวคิดและอุดมการณ์
- พัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้
- สร้างแนวร่วม / กัลยาณมิตร
- ประสานผลประโยชน์ โดย
ไม่สูญเสียเอกลักษณ์

รูปแบบความสัมพันธ์ของเครือข่าย

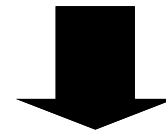
เครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคล

ความสัมพันธ์เริ่มจากการรู้จัก

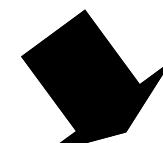

กลุ่มปิด

บุคคล-บุคคล

เกิดเครือข่ายบุคคล
แบบหลวมๆ

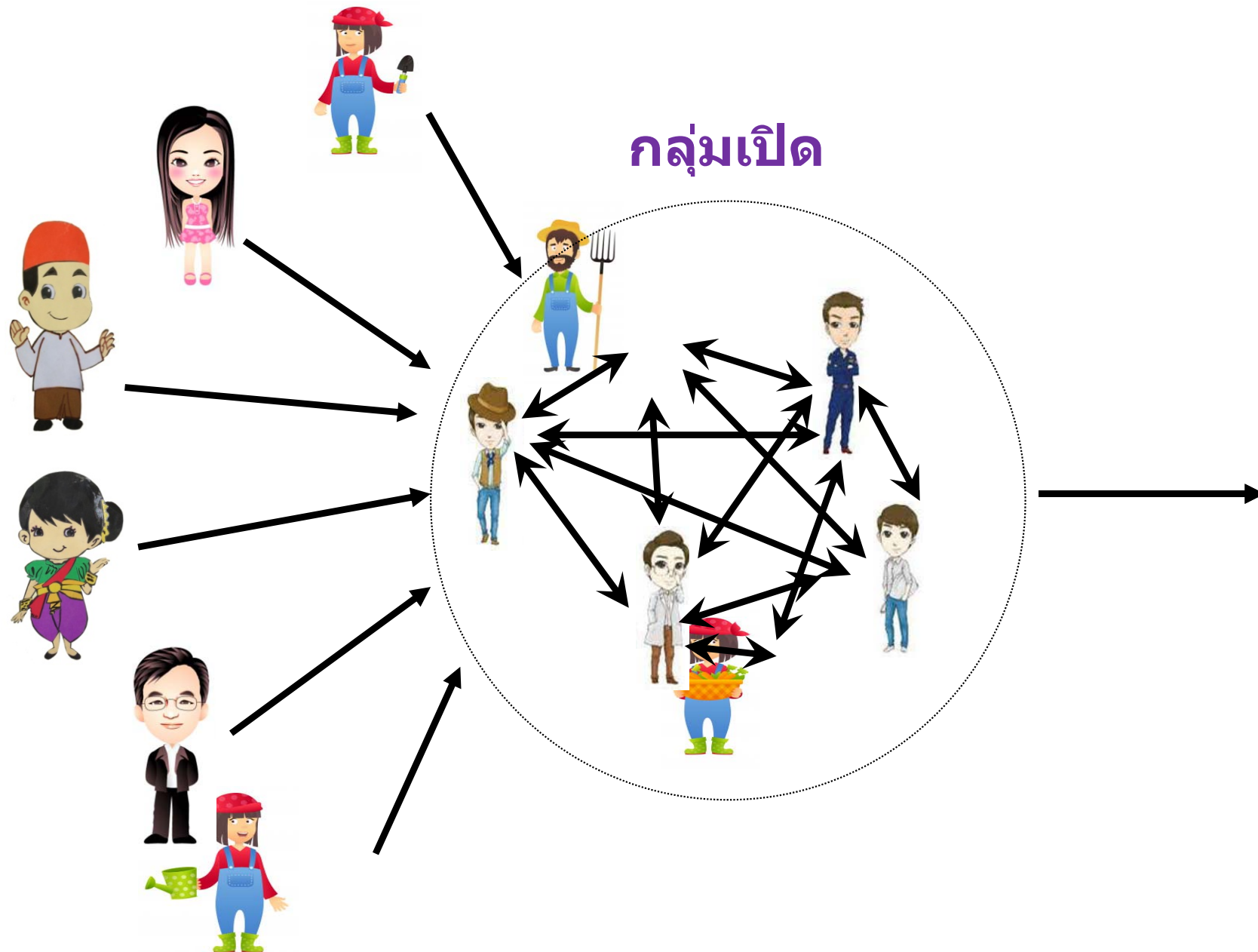
จัดระบบ

ไม่จัดระบบ

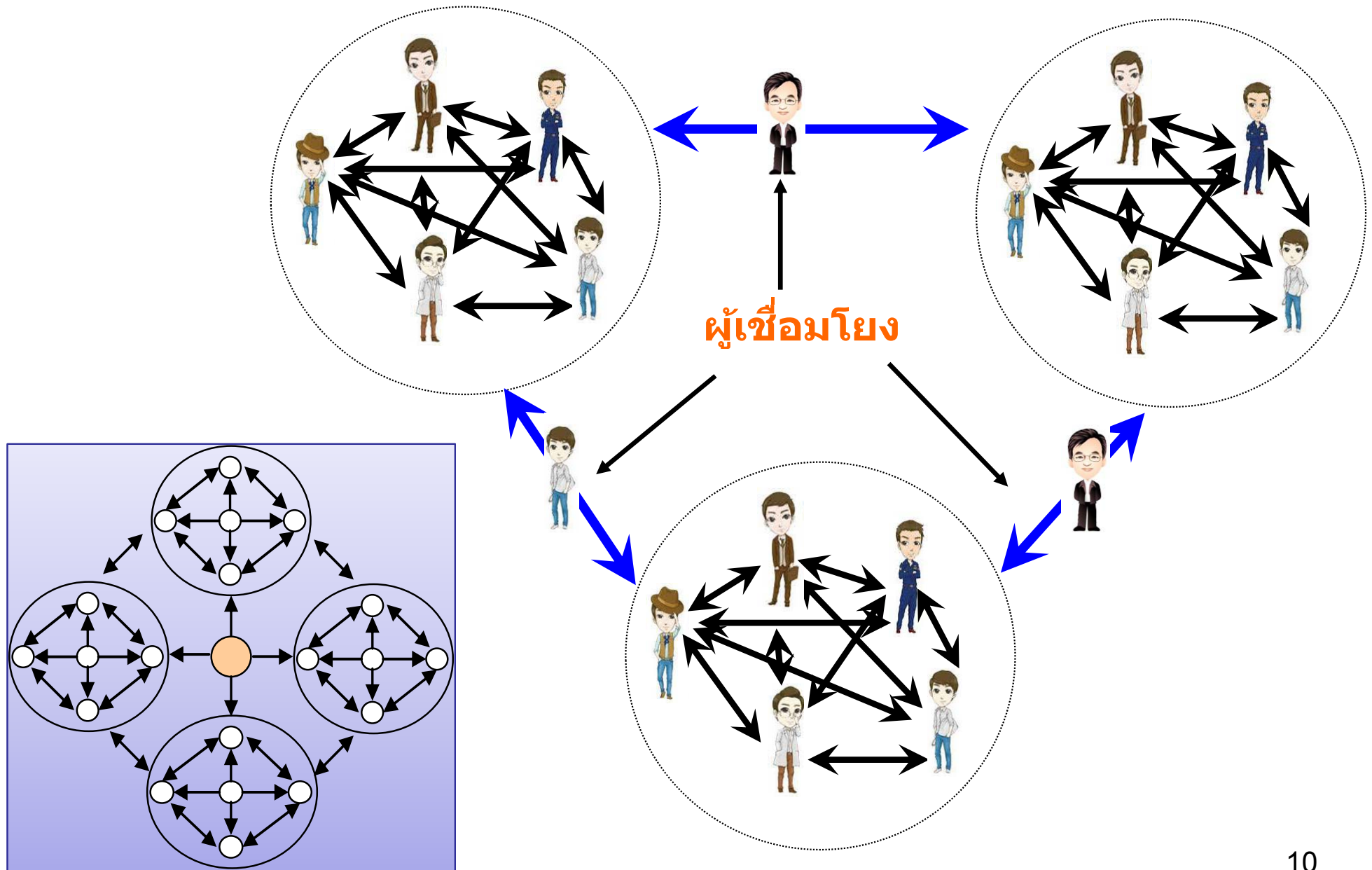

กลุ่มเปิด

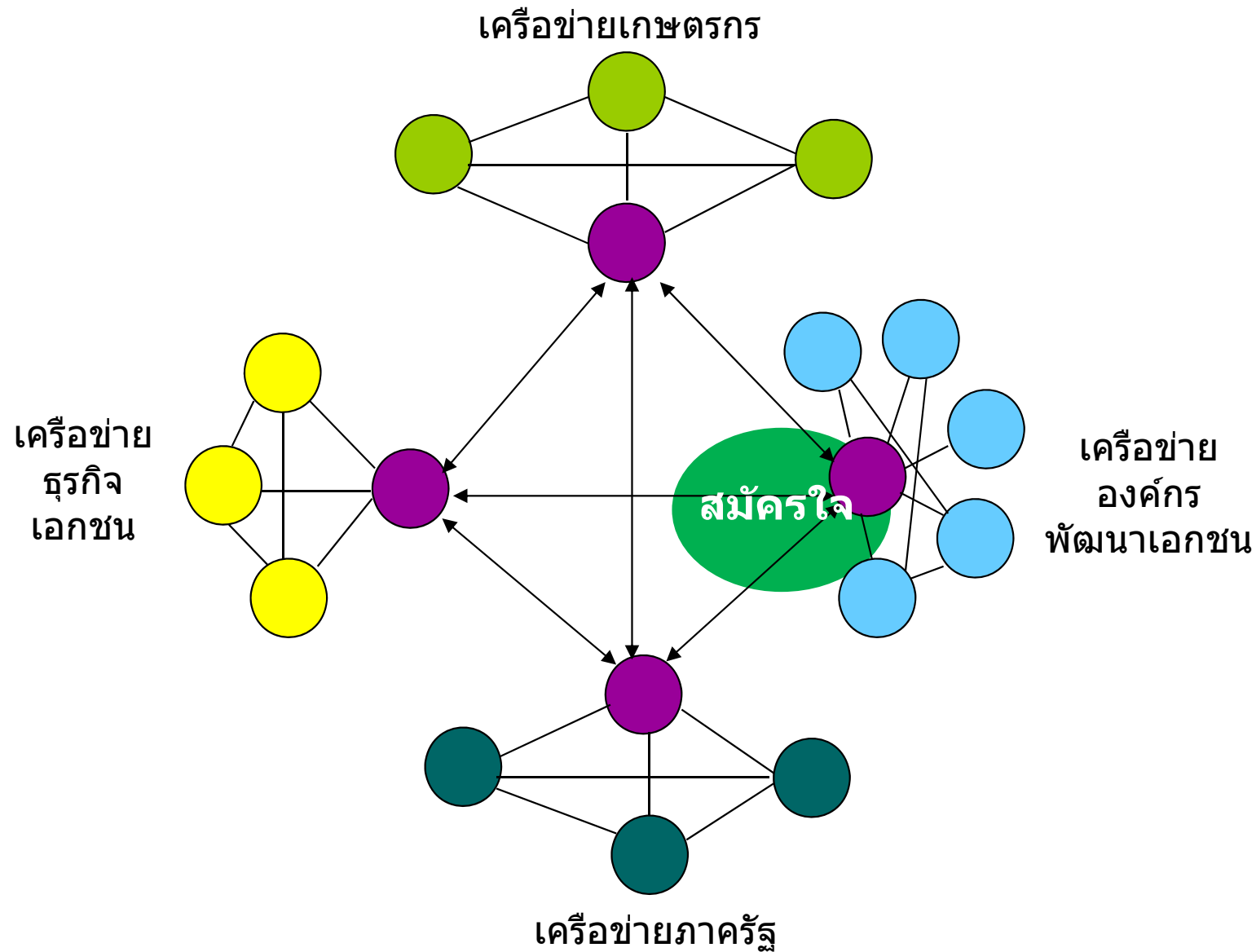
เครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับกลุ่ม

เครือข่ายความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกลุ่ม-กลุ่ม

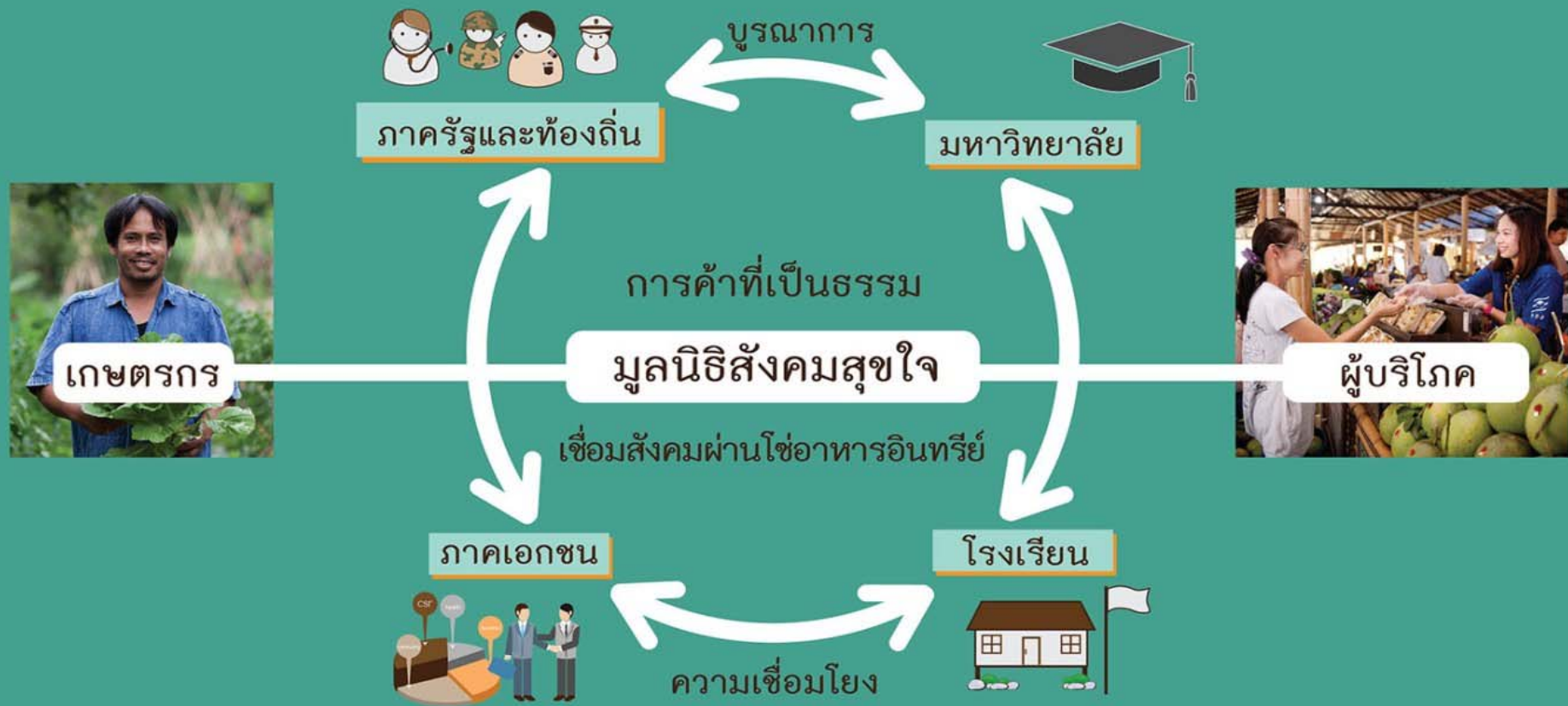

เครือข่ายความสัมพันธ์แบบพหุภาคีเพื่อการพัฒนา (เครือข่ายระหว่างองค์กรกับองค์กร)

ตัวอย่างเครือข่ายพหุภาคี: สามพรานโมเดล

สามพราน โมเดล

ตัวอย่างเครือข่ายพหุภาคี: สามพรานโมเดล

ความสำคัญของจุดเชื่อมต่อ ภายในและเชื่อมโยงภายนอกเครือข่าย

จุดเชื่อมต่อ:

บุคคล ที่เป็นศูนย์กลางใน
การรวมคน หรือประสาน
ความสัมพันธ์ การสื่อสาร
แลกเปลี่ยนข้อมูล

การเชื่อมต่อภายใน

ภาคีเครือข่าย A

จุดเชื่อมโยง:

บุคคล หรือ องค์กร ที่เป็นผู้
เชื่อมประสานให้เกิดการ
รู้จักกัน เกิดความสัมพันธ์
ซึ่งเป็นพื้นฐานการพัฒนา
ความสัมพันธ์ ในการ
แลกเปลี่ยน และความ
ร่วมมือ ต่อไป

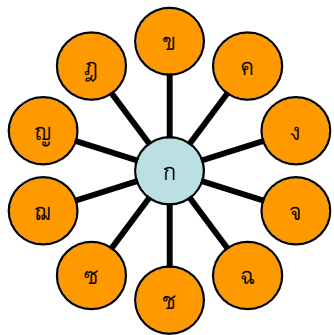
การเชื่อมโยงภายนอก

นาย ก.

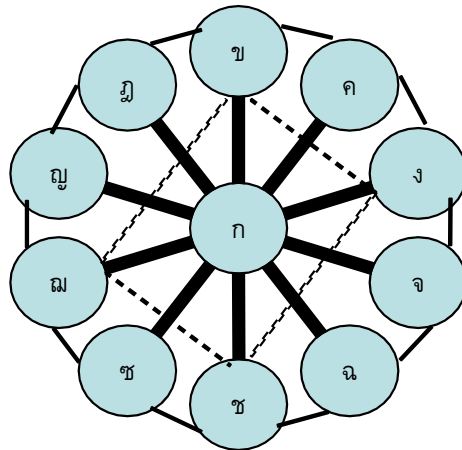
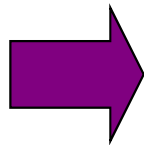
ส.ป.ก.

เครือข่าย
เกษตรกร

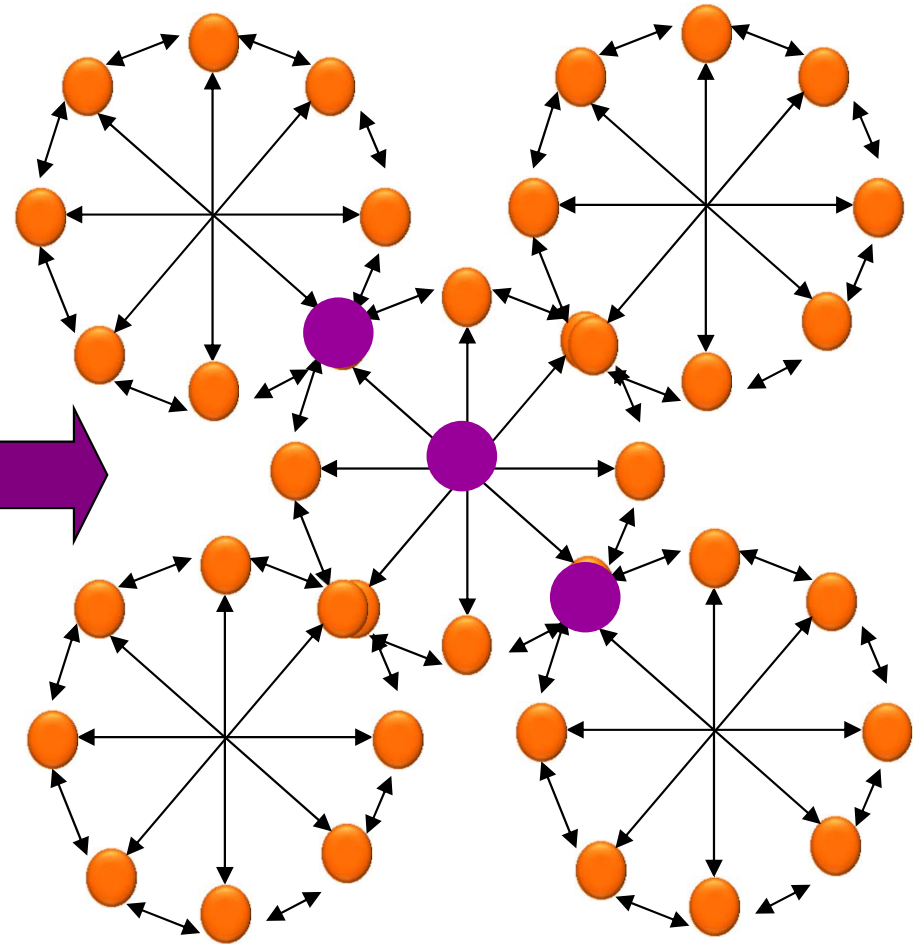
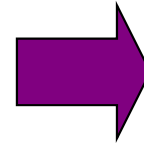
รูปแบบโครงสร้างเครือข่ายแบ่งตามรูปแบบการสื่อสาร (ระหว่างสมาชิกกับผู้ประสาน หรือผู้นำ)

เครือข่ายรวมศูนย์

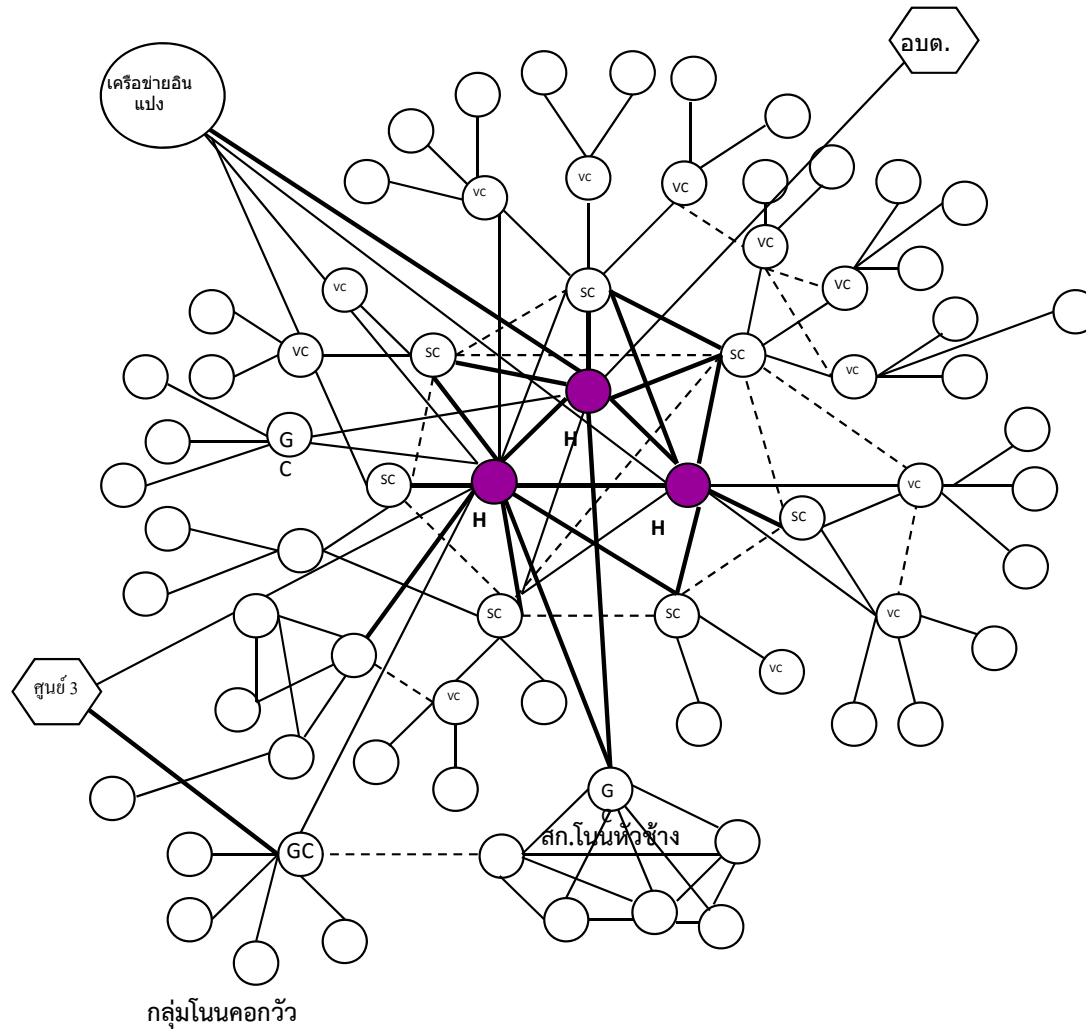

เครือข่ายกระจาย

เครือข่ายกระจายเชิงซ้อน

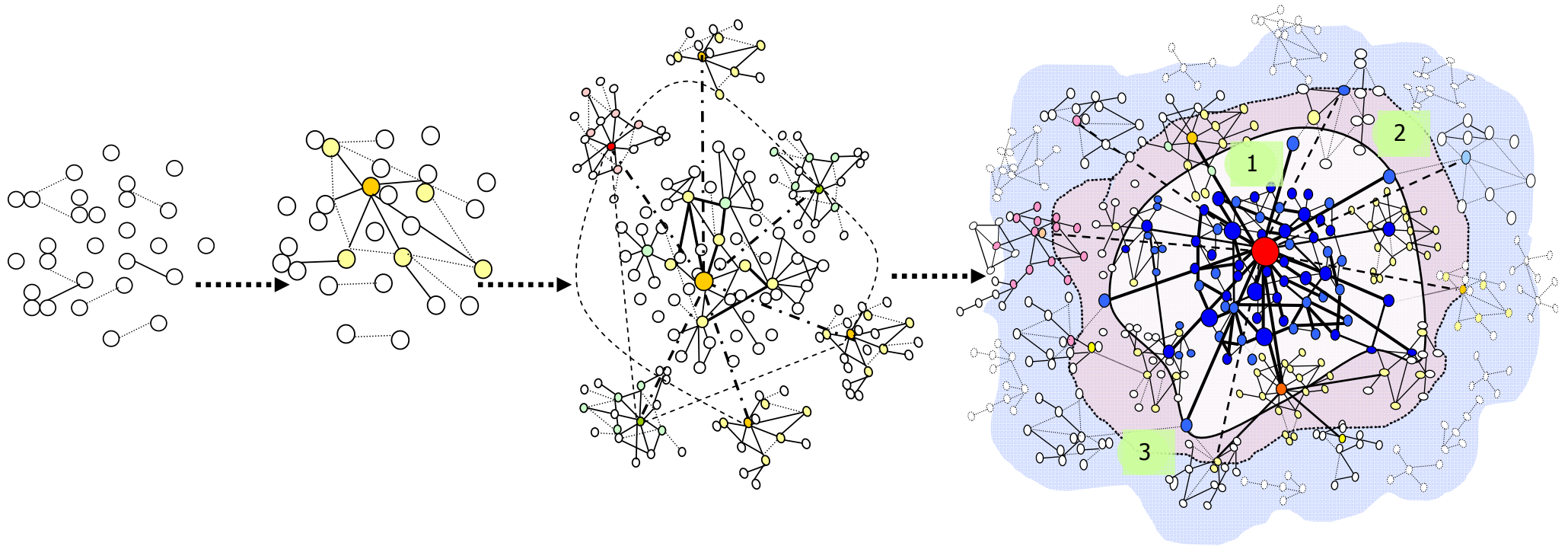
รูปแบบโครงสร้างเครือข่ายแบบหลายจุดเชื่อมต่อ

**H = จุดเชื่อมต่อ หรือ
ศูนย์กลางประสาน**

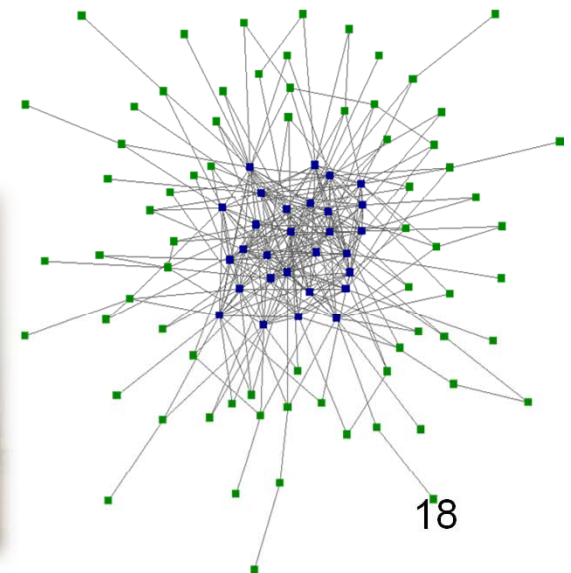
**ทำหน้าที่ควบคุมการไหล
เข้าออกของข้อมูล ข่าวสาร
และทรัพยากรบางอย่าง**

การเปลี่ยนรูปแบบโครงสร้างเครือข่ายสู่รูปแบบ แบบหลายจุดเชื่อมต่อ

ประเภทของเครือข่ายในงานพัฒนา

- เครือข่ายแบ่งตามพื้นที่ เช่น เครือข่ายระดับหมู่บ้าน เครือข่ายระดับจังหวัด เครือข่ายลุ่มน้ำ ฯลฯ
- เครือข่ายแบ่งตามประเด็นกิจกรรม เช่น เครือข่ายเกษตร ยั่งยืน เครือข่ายปฏิรูปที่ดิน เครือข่ายป่าชุมชน เครือข่ายป่าครอบครัว ฯลฯ
- เครือข่ายแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่ เช่น เครือข่ายภาครัฐ เครือข่ายภาคธุรกิจเอกชน เครือข่ายภาคประชาชน เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน

ลักษณะเครือข่ายและบทบาทนักพัฒนาเครือข่าย

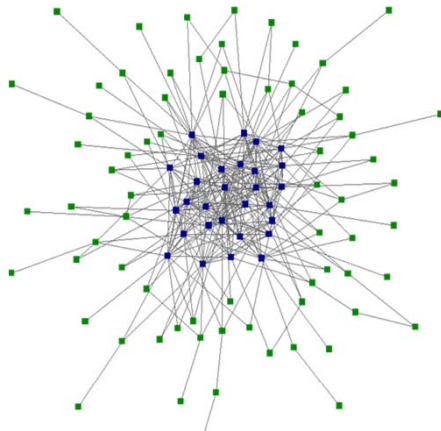
	เครือข่าย ความสัมพันธ์	เครือข่ายความ ร่วมมือ	เครือข่ายการ ผลิต
คำจำกัดความ	เครือข่ายความสัมพันธ์ โดยการเชื่อมโยงคน เพื่อให้เกิดการไหลเวียน และการจัดการข้อมูล ข่าวสาร	ความร่วมมืออย่างเหนียว แน่นของคนเพื่อพัฒนา และสร้างหรือ ขยายอัตลักษณ์ และ คุณค่าร่วม	การผลักดันการ ดำเนินงานร่วมกัน เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ บางอย่าง
บทบาทของ นักพัฒนา เครือข่าย	การชักจูงสายสัมพันธ์ ของบุคคล ช่วยให้สมาชิกได้พบปะ กัน เพิ่มการแลกเปลี่ยน ค้นหาข้อมูลข่าวสาร	เอื้ออำนวยความสะดวก สร้างโอกาส ให้สมาชิก ค้นหาศักยภาพ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ สร้างเอกลักษณ์และ คุณค่าร่วม	เชื่อมประสาน ช่วยสมาชิกในการ วางแผนและ ดำเนินการกิจกรรม ความร่วมมือ

ประโยชน์ของเครือข่าย

ประโยชน์ในเชิงกระบวนการ

- ❑ เปิดพื้นที่ทางสังคมให้สมาชิกได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา
- ❑ เอื้อให้เกิดเครือข่ายติดต่อสื่อสาร
- ❑ เกิดเครือข่ายการเรียนรู้
- ❑ สร้างโอกาสให้เกิดการพัฒนาความสัมพันธ์ใหม่
- ❑ เพิ่มความเข้มแข็งของสายสัมพันธ์เดิม
- ❑ สร้างพลังในการขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนา

ประโยชน์ในเชิงผลลัพธ์

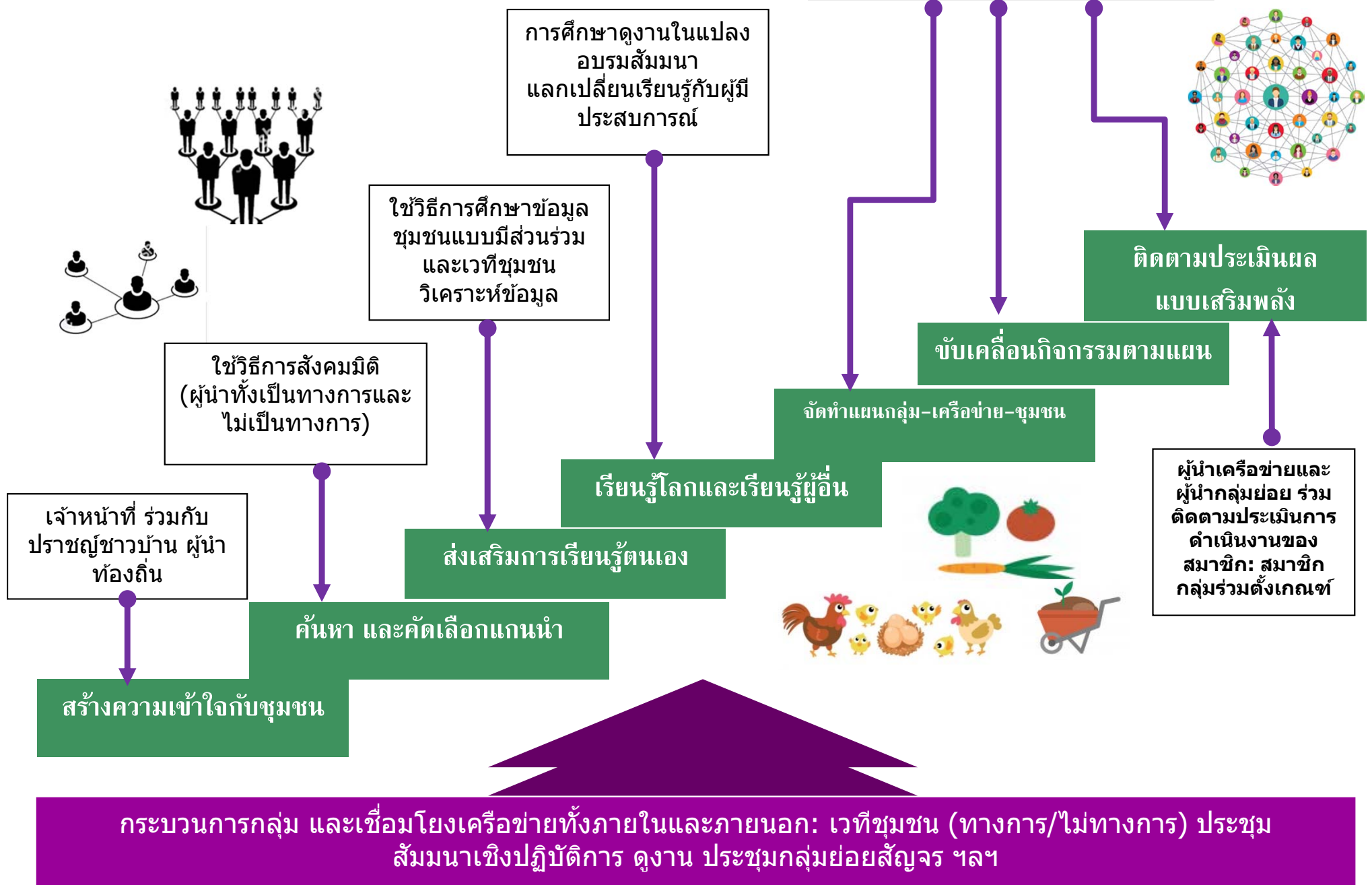
- ❑ สมาชิกสามารถเข้าถึงการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและข้อมูลข่าวสารได้ดียิ่งขึ้น
- ❑ มีโอกาสได้พัฒนาความรู้และทักษะมากขึ้น
- ❑ เข้าถึงการส่งเสริมของภาครัฐและอื่นๆได้ดีขึ้น
- ❑ มีเครือข่ายทางสังคมมากขึ้น
- ❑ เข้าถึงทรัพยากรการผลิตได้ดีขึ้น
- ❑ ลดการพึ่งพาภายนอก
- ❑ มีความพร้อมมากขึ้นในการตัดสินใจเปลี่ยนแปลงความรู้การปฏิบัติ
- ❑ มีพลังในการต่อรองทั้งเรื่องการตลาดและเชิงนโยบาย

กระบวนการพัฒนาเครือข่าย ไม่มีรูปแบบตายตัว

กระบวนการพัฒนาเครือข่าย

เครือข่ายกับกระบวนการพัฒนาชุมชนและผู้นำ

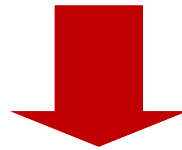

สรุปกระบวนการพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรและผู้นำ

ขั้นตอนการเตรียมการ : เป็นช่วงของการเตรียมความพร้อมด้าน ทักษะคิด
แนวคิด ความรู้ ความสามารถของผู้นำ แกนนำ และสมาชิกกลุ่มบุกเบิก

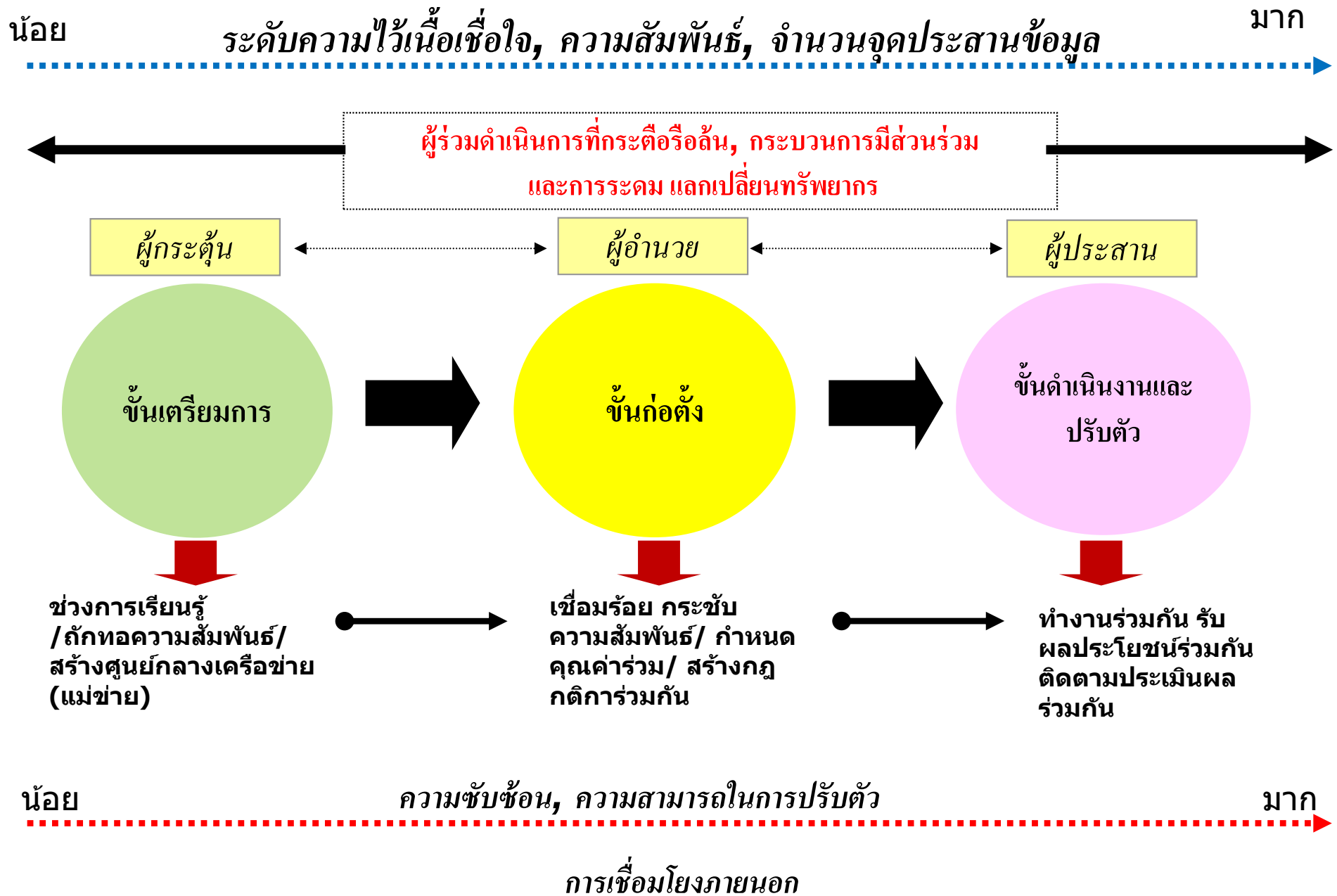
ขั้นตอนการตั้งเครือข่าย: เกิดขึ้นหลังจากที่สมาชิกเกิดการ
เรียนรู้ความร่วมกัน และรู้จักกันอย่างหลวมๆ ในขั้นตอนการเตรียมการ แล้ว
ความสัมพันธ์ถูกพัฒนาผูกโยงให้เหนียวแน่นขึ้น รู้จักและเชื่อใจกันมากขึ้น
และตัดสินใจที่จะร่วมมือกัน เพื่อสร้างพันธสัญญาบางอย่างเพื่อให้เกาะ
เกี่ยวกันได้ดีขึ้น มีการสร้างเอกลักษณ์บางอย่างร่วมกัน และมีค่านิยมร่วมกัน

ขั้นตอนการดำเนินการของเครือข่ายและการปรับตัว:
ขั้นตอนต่อเนื่องจาก การตกลงร่วมกระบวนการเครือข่าย และเริ่ม
เชื่อมั่นมากขึ้น หรือเกิดความไว้วางใจกันมากพอที่จะลงทุน
ทรัพยากรร่วมกัน เพื่อให้เกิดผลผลิตบางอย่าง

การพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรและผู้นำ (ต่อ)

การสร้างและขยายเครือข่ายเกษตรกร: ตัวอย่าง กรณีเครือข่ายแม่พิมพ์ โถต้นคำ

ขั้นตอนที่ 1: ระยะเตรียมการ : การพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงหรือ
จุดศูนย์กลางเครือข่าย หรือ สร้างแม่ข่าย

ขั้นตอนที่ 2: ระยะจัดตั้งเครือข่าย: ขยายความรู้-ถ่ายทอดความสัมพันธ์

แม่ข่ายและภาคีความร่วมมือ ทบทวนความสัมพันธ์เดิมในชุมชน ค้นหา และพัฒนา
แกนนำเพื่อเป็นจุดเชื่อมต่อ (Node) ที่มีลักษณะความเป็นมาที่ต่างกัน เช่น

(1) ผู้นำเก่า: เชื่อมประสานเกษตรกรที่เป็นผู้นำเก่าที่มีแนวคิดและการปฏิบัติใน
แนวทางเดียวกันกับแม่ข่ายแต่ยังไม่มี การขยายเครือข่าย

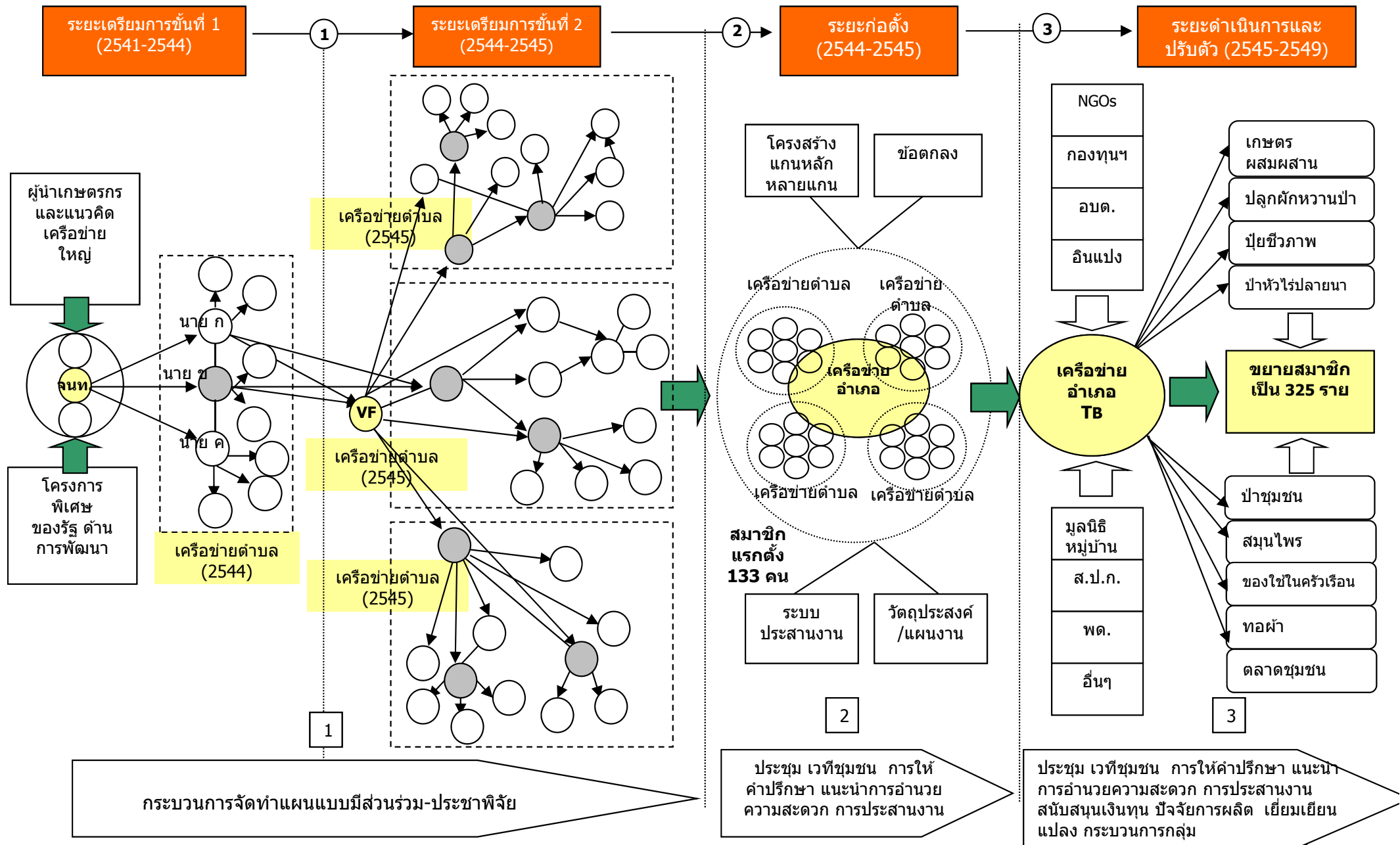
(2) สมาชิกเก่า: กระตุ้นเกษตรกรที่เป็นสมาชิกเก่าซึ่งมีการเรียนรู้แนวคิดพึ่งตนเองมา
บ้างแล้ว แต่มีการพัฒนาตนเองอย่างช้าๆ ไม่เปลี่ยนแปลงในทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม

(3) สมาชิกใหม่: ค้นหาเกษตรกรที่มีศักยภาพ โดยพิจารณาจากความตั้งใจจริง จาก
เกษตรกรที่เริ่มเรียนรู้ใหม่โดยคัดเลือกจากผู้เข้าอบรมหรือเข้ามาเรียนรู้ ที่ศูนย์เรียนรู้
แม่ข่ายหรือศูนย์เรียนรู้ของ แกนนำ

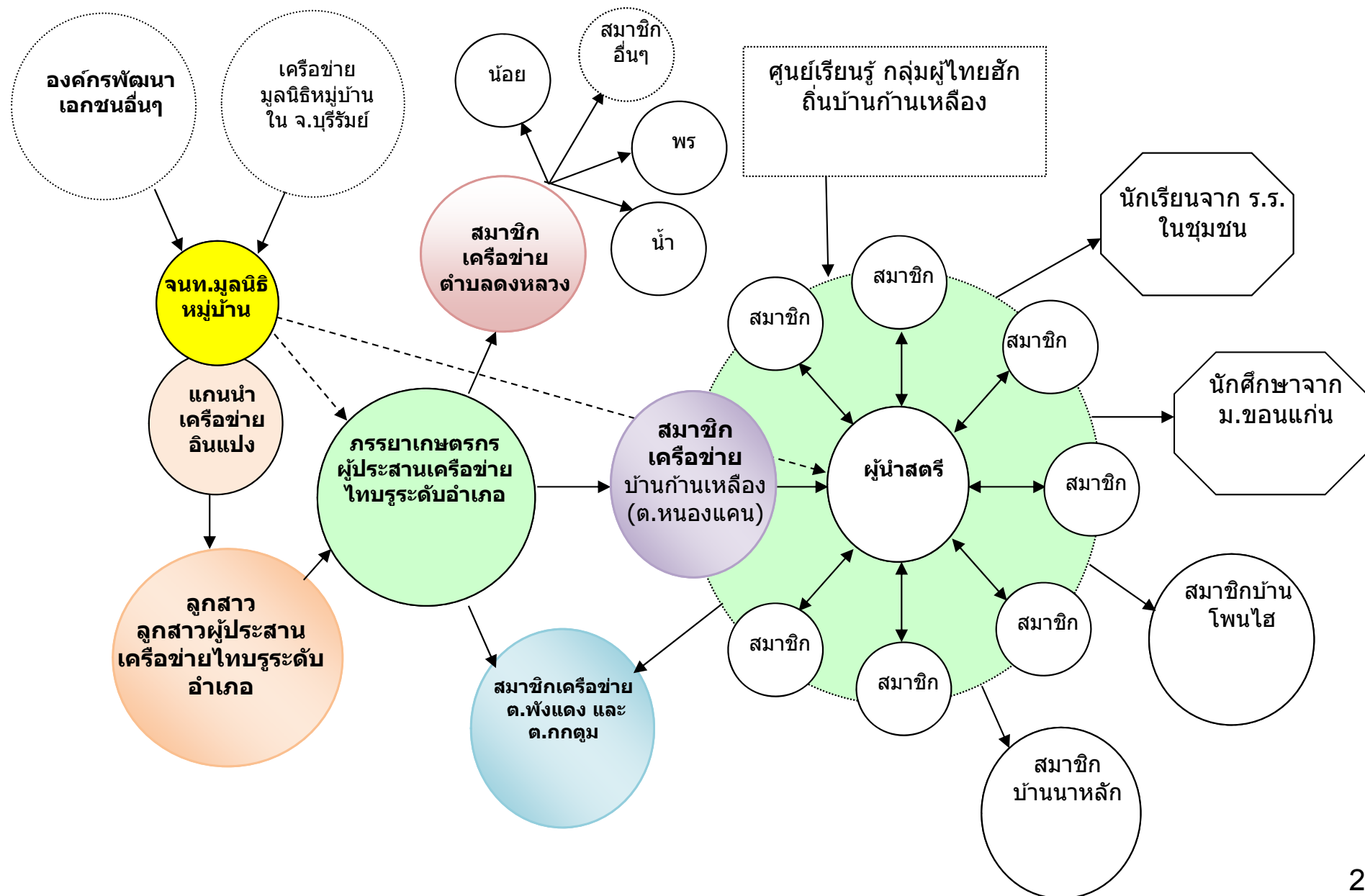
ขั้นตอนที่ 3:ระยะดำเนินการและปรับตัว: บริหารความสัมพันธ์ รักษาสัมพันธภาพ
บริหารผลประโยชน์: โดยการสร้างกิจกรรม สื่อสารทั่วถึง
กระจายผลอำนาจ และการรับประโยชน์ (โครงสร้างแบบหลายจุดเชื่อมต่อ)

ตัวอย่างการสร้างและขยายเครือข่าย: กรณีเครือข่ายไทบูร อ.ดงหลวง

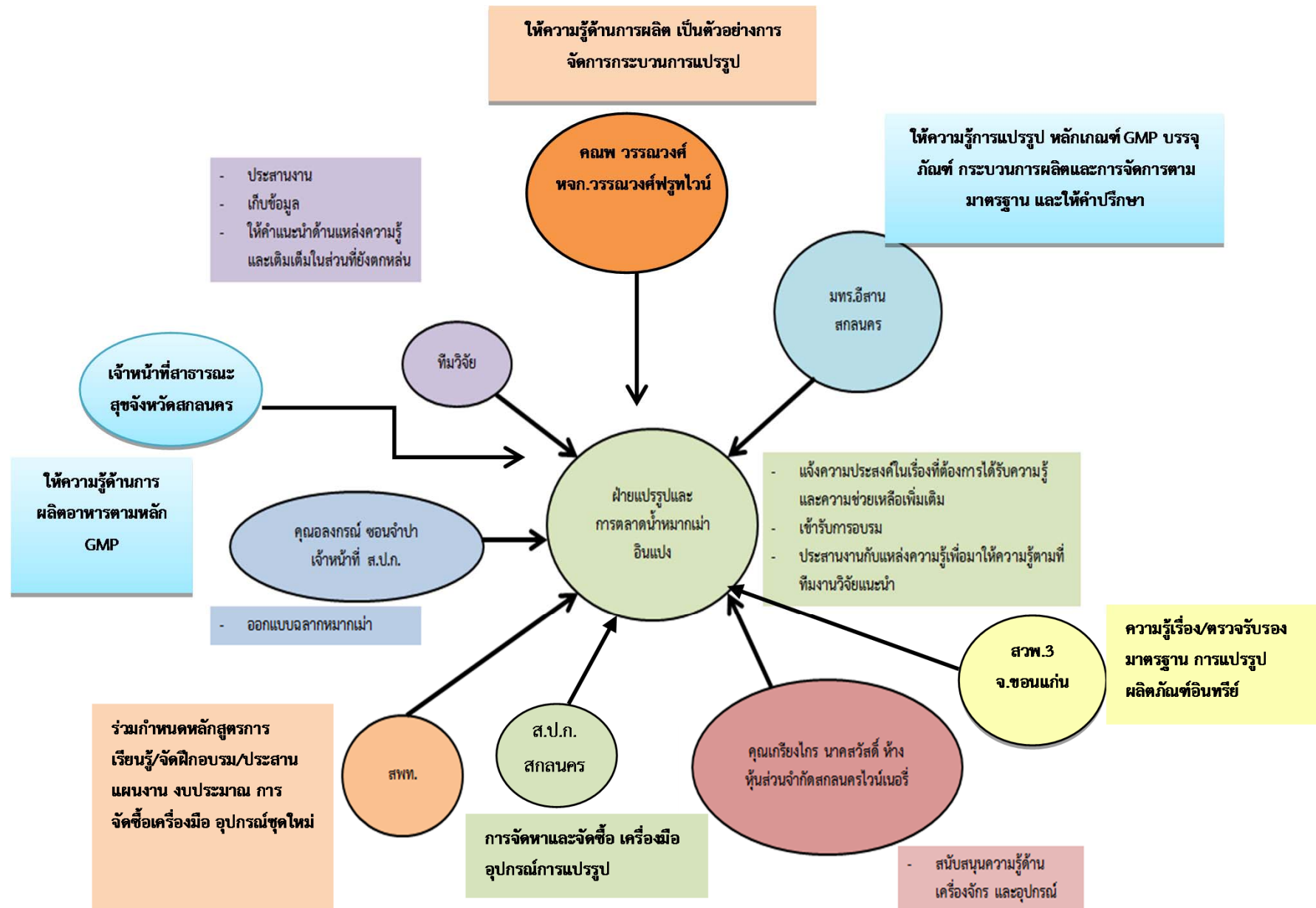

ตัวอย่าง เครือข่ายการเรียนรู้เรื่องการทำของใช้ในครัวเรือน กรณีเครือข่ายไทบูร อ.ดงหลวง

ตัวอย่าง เครือข่ายพัฒนาการแปรรูปหมากเฒ่า

กรณีเครือข่ายอินแปง จ.สกลนคร

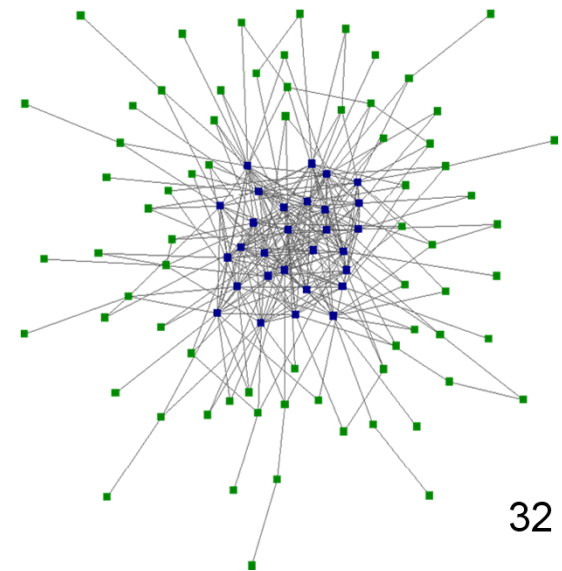
ปัญหาหลักของเครือข่ายเกษตรกร

- ▶ **ปัญหาภายในเครือข่าย** เช่น ปัญหาความไม่ชัดเจนเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ และเป้าหมายเครือข่าย ปัญหาขาดแคลนผู้นำและผู้ประสานที่ดี การสื่อสารไม่ทั่วถึง การบริหารรวมศูนย์ ความไม่โปร่งใส ความไม่สมดุลในการจัดการผลประโยชน์ฯลฯ
- ▶ **ปัญหานอกเครือข่าย** เช่น การถูกรวบงำโดยกลุ่มบุคคลหรือองค์กรภายนอก การขึ้นำโดยแหล่งทุน การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ภาวะตลาด ฯลฯ

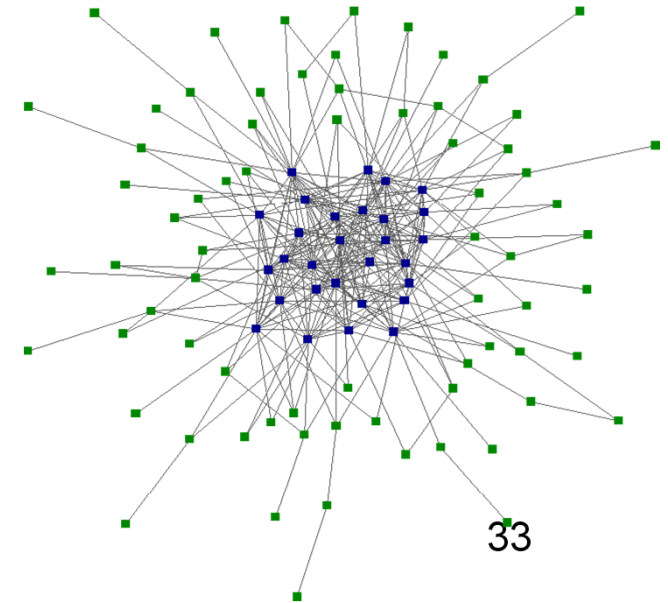
องค์ประกอบสำคัญขององค์กรเครือข่ายที่ดี

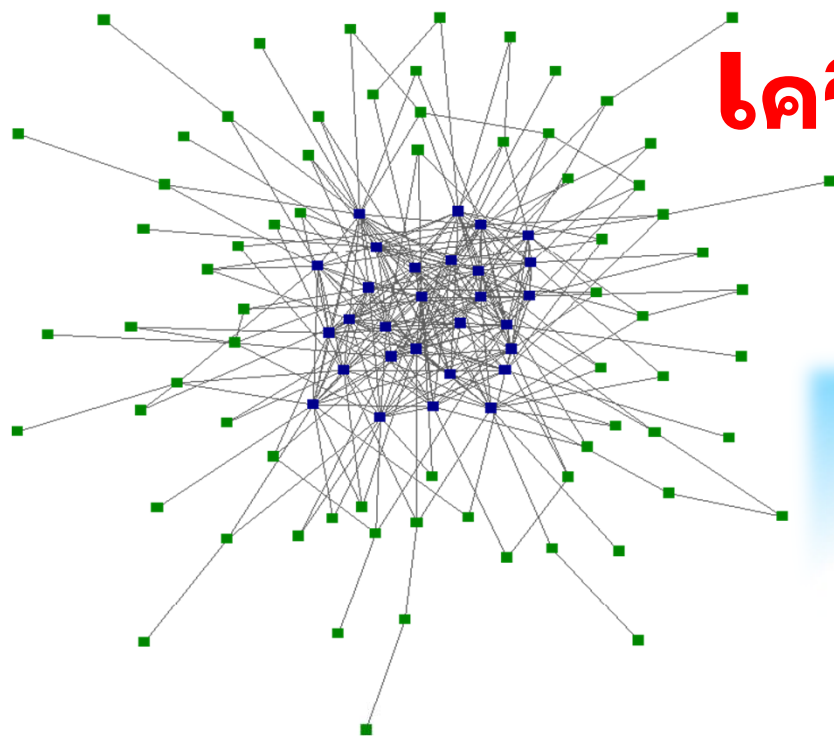
- สมาชิกมีวิสัยทัศน์ เป้าหมายวัตถุประสงค์ร่วมกันชัดเจน
- โครงสร้างการบริหารจัดการแบบกระจายอำนาจ
- ระบบการติดต่อสื่อสารทั่วถึง
- กระบวนการเรียนรู้ต่อเนื่อง
- ทรัพยากรเพียงพอ ทั่วถึง
- มีปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน ฟังพา และฟังฟังอิงกัน มีความสัมพันธ์ที่ดี
- มีกิจกรรมที่สร้างประโยชน์ร่วมกัน
- มีผู้นำ และผู้ประสานที่ดี มีประสิทธิภาพ
- มีการพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่ต่อเนื่อง
- มีระบบ และกลไก หนุนเสริม เอื้ออำนวย

ข้อควรคำนึงถึงในการใช้เครือข่ายเพื่อทำงานชุมชน

- ความสมัครใจ
- คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของส่วนรวมเป็นหลัก
- เข้าใจบริบทของแต่ละฝ่าย
- ยึดหลักเสมอภาค เชื่อถือ และไว้วางใจกัน
- ยึดมั่นในพันธะสัญญา กฎ กติกา ที่สร้างร่วมกัน
- สร้างและดำรงรักษาความสัมพันธ์ที่ดี
- ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการ

เครือข่ายเป็นกระบวนการ และผลลัพธ์

ขอบคุณค่ะ

